

УДК 347.764(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.45>

ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АУДИТОРА

Файєр О.А.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри міжнародних відносин,**ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»**Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна**ORCID: 0000-0003-3193-3826***Чернишова Л.О.,***кандидат економічних наук, доцент,**доцент кафедри міжнародних відносин,**ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»**Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна**ORCID: 0000-0002-3589-9154*

Файєр О.А., Чернишова Л.О. Засади страхування професійної відповідальності аудитора.

Актуальність дослідження зумовлена різними суспільно-правовими чинниками. В умовах реформування економіки України та гармонізації національного законодавства з правовими нормами Європейського Союзу зростає значення страхування професійної відповідальності аудитора як інструменту забезпечення достовірності фінансової звітності та довіри користувачів до фінансової інформації. Посилення вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» та Закону України «Про страхування», підвищення ролі громадського нагляду зумовлюють необхідність глибшого дослідження правових аспектів страхування професійної відповідальності аудиторів. Дослідження страхування професійної відповідальності аудитора спрямоване на вдосконалення механізмів надання аудиторських послуг, регулювання аудиторської діяльності та зміцнення довіри фізичних та юридичних осіб до результатів професійної діяльності аудиторів.

Джерельною базою дослідження є національне законодавство України, дослідження і порівняння якого потребує використання таких методів дослідження як: діалектичний, логіко-юридичний, системно-структурний, метод прогнозування і порівняльного правознавства.

У статті, по-перше, зроблено висновок про те, що страхування професійної відповідальності аудитора – це вид страхування відповідальності, що має за мету захистити права та інтереси фізичних та юридичних осіб – клієнтів аудиторів та аудиторських фірм – від невиконання або неналежного виконання ними своїх професійних обов'язків при наданні аудиторських послуг (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати особами, які здійснюють професійну діяльність, страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів.

По-друге, підкреслено, що мета страхування професійної відповідальності аудитора полягає як у захисті прав та інтересів осіб, яким може бути завдана шкода, так і самих страхувальників, які надають аудиторські послуги та запропоновано, внести зміни до чинного законодавства України щодо страхування саме професійної відповідальності аудитора.

Ключові слова: страхування професійної відповідальності, аудитор, договір страхування професійної відповідальності аудитора.

Faiier O.A., Chernyshova L.O. Grounds of auditor professional liability insurance.

The relevance of this study is determined by various socio-legal factors. In the context of economic reform in Ukraine and the harmonization of national legislation with European Union standards, the importance of auditor professional liability insurance as a tool for ensuring the reliability of financial statements and user confidence in financial information is increasing. Tightening requirements of the Audit of Financial Statements and Audit Activity Act of Ukraine and Insurance Act of Ukraine along with the increasing role of public oversight, necessitate a more in-depth study of the legal aspects of auditor professional liability insurance. This study of auditor professional liability insurance aims to improve mechanisms for the provision of audit services, regulate auditing activities, and strengthen the confidence of individuals and legal entities in the results of auditors' professional activities.

The research base is Ukrainian national legislation, the study and comparison of which requires the use of the following research methods: dialectical, logical-legal, systemic-structural, forecasting, and comparative law. Particular attention should be paid to the analysis of case law examples.

The article firstly concludes that auditor professional liability insurance is a type of liability insurance designed to protect the rights and interests of individuals and business entities – clients of auditors and audit firms – from failure to perform or improper performance of their professional obligations when providing audit services (insured events), determined by the payment of insurance premiums by individuals engaged in professional activities and the income from the placement of these funds.

Secondly, it is emphasized that the purpose of auditor professional liability insurance is to protect the rights and interests of individuals who may suffer harm, as well as the insureds themselves, who provide audit services. Amendments to valid Ukrainian legislation specifically on auditor professional liability insurance are proposed.

Key words: professional liability insurance, auditor, auditor's professional liability insurance contract.

Постановка проблеми. Одним із важливих показників стану економіки держави є розвиток страхової галузі, що забезпечує надійні гарантії відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб на випадок втрат, спричинених різноманітними обставинами. Страхування професійної відповідальності аудиторів має забезпечити захист інтересів суб'єктів господарювання (фізичних та юридичних осіб) та/або третіх осіб і гарантувати відшкодування шкоди, завданої аудитором або аудиторською фірмою при здійсненні ними професійної аудиторської діяльності.

В умовах посилення вимог до професійної діяльності аудиторів зростає потреба в науковому обґрунтуванні та пошуку дієвих механізмів захисту прав і інтересів клієнтів аудиторів та аудиторських фірм через страхування професійної відповідальності аудитора. Інтеграційні процеси та імплементація норм міжнародного права у сфері регулювання аудиторської діяльності та страхування професійної відповідальності аудиторів актуалізують необхідність чіткого визначення засад страхування професійної відповідальності аудитора.

Стан опрацювання проблематики. Питання, які досліджуються в наукових роботах щодо страхування суб'єктів аудиторської діяльності та їх відповідальності перед третіми особами вимагають додаткового опрацювання. Наприклад, Р.В. Кобко, Т.А. Слюніна, Т.С. Лихачова аналізують в своїх дослідженнях норми законодавства іноземних держав щодо відповідальності аудиторів, страхування такого виду відповідальності, звертають увагу на той факт, що в багатьох розвинутих країнах світу багато уваги приділяється саме страхуванню професійної відповідальності аудиторів (Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Швеція, інші) [1; 5]. Р.В. Кобко в своїх наукових роботах окремо досліджує норми чинного законодавства України та проекти нормативно-правових документів у зазначеній сфері страхування, розкриває суть договору страхування відповідальності аудитора, приділяє увагу договорам страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності, який провадить обов'язковий аудит фінансової звітності, перед третіми особами [1].

Отже, сучасні наукові дослідження пояснюють суть страхування відповідальності аудитора перед третіми особами, досліджують досвід іноземних держав в нормативному закріпленні страхування професійної відповідальності аудитора, торкаються питань імплементації певних положень до національного законодавства України з питань страхування відповідальності аудитора, але не визначають самого поняття страхування професійної відповідальності аудитора, не наголошують на важливості і необхідності застосування поняття «професійна відповідальність аудитора» в цьому виді страхування і його закріплення на законодавчому рівні.

На нашу думку, саме страхування професійної відповідальності аудитора є інструментом забезпечення захисту прав і інтересів фізичних і юридичних осіб – клієнтів аудиторів та аудиторських фірм, і зазначені питання потребують подальшого дослідження.

Метою статті є формування комплексного підходу до розуміння поняття та особливостей страхування професійної відповідальності аудитора.

Виклад основного матеріалу. Страхування професійної відповідальності аудиторів здійснюється з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої правам і інтересам суб'єкта господарювання. В розвинених державах світу страхування професійної відповідальності аудитора є обов'язковим у зв'язку із наявністю вірогідності настання фінансових втрат не тільки у клієнтів аудитора, а й у третіх осіб – контрагентів, клієнтів суб'єкта господарювання, в якому здійснюється аудит. Для подальшого розуміння цього питання можна звернутись до норм законодавства інших країн з питань страхування професійної відповідальності аудиторів. Відповідно до чинного страхового законодавства Швеції, аудитори та аудиторські організації повинні укладати угоду про страхування або залишати в Комісії з питань аудиторської діяльності заставу під зобов'язання відшкодування збитків, які аудитор або аудиторська організація можуть понести в ході своєї ді-

яльності. Виключення з цієї вимоги може бути здійснено Комісією з питань аудиторської діяльності лише при наявності особливих обставин [1]. Звернувшись до досвіду Сполучених Штатів Америки, можна бачити інше рішення компенсації витрат, пов'язаних з ризиками аудиторської діяльності, замість того, щоб страхувати ризики, пов'язані з професійною діяльністю аудитора, американські аудиторські компанії створюють компенсаційні фонди, які формуються аудиторами і аудиторськими компаніями самостійно з урахуванням екологічних, енергетичних витрат і сукупних витрат [5].

Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 року, встановила загальні норми правового регулювання фінансової політики, однією із складових якої є забезпечення розвитку страхової справи [2]. Чинне законодавство України, враховуючи положення пункту 13 частини 1 статті 4 Закону України «Про страхування» та згідно із частиною другої статті 43 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», зобов'язує суб'єктів аудиторської діяльності, які провадять обов'язковий аудит фінансової звітності, мати договір страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами, укладений у порядку та на умовах, встановлених Національним банком України, за погодженням з Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю [3; 4].

Проте, на сьогоднішній день існує багато прогалин в чинному законодавстві України щодо питань страхування професійної відповідальності аудитора. Слід дійти висновку, що норми щодо страхування професійної відповідальності аудитора не мають системного характеру, єдиних підходів до визначення напрямків страхування, відповідальність яких має бути застрахована, не визначають порядку та умов здійснення страхування професійної відповідальності аудитора, не достатньо визначені вимоги щодо укладення договорів страхування професійної відповідальності аудитора, переліку страхових випадків та умов виплат страхового відшкодування у разі настання страхового випадку.

Для надання пропозицій щодо подальшого усунення зазначених недоліків, підлягає з'ясуванню питання чому страхуванню має підлягати саме професійна відповідальність аудитора або аудиторської фірми.

Професійна відповідальність аудитора, є неминучим наслідком завдання шкоди суб'єктам господарювання та/або третім особам. Професійні помилки осіб, які надають аудиторські здатні завдати суттєву шкоду фінансовому стану та діловій репутації суб'єктів господарювання та/або третім особам, оскільки, ці особи виконують свої професійні обов'язки за наявності обставин, які є ризикованими. Зміст професійної відповідальності аудитора, який є особою, що здійснює професійну діяльність, полягає в застосуванні до фізичної (аудитора) або юридичної (аудиторської фірми) особи, яка здійснює аудиторську діяльність, має сертифікат Аудиторської палати України та внесена до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, у випадку завдання нею шкоди суб'єктам господарювання та/або третім особам при невиконанні або неналежному виконанні своїх професійних обов'язків, заходів державного примусу у вигляді стягнень, направлених на відновлення порушених прав та інтересів суб'єкта господарювання та/або третьої особи [6].

Страхування професійної відповідальності взагалі, і аудитора зокрема, належить до різновидів страхування відповідальності як окремого сегмента страхового ринку.

На нашу думку, така належність обумовлюється особливостями цього виду страхування, які проявляються в умовах страхування, оцінки ризиків, а також процедур андеррайтингу. Зокрема, на відміну від інших видів страхування відповідальності, в тому числі відповідальності перед третіми особами, страхування професійної відповідальності пов'язане з підвищеним рівнем невизначеності щодо моменту настання страхового випадку та обсягу можливих збитків. Страхування професійної відповідальності аудитора обумовлюється значним часовим розривом між моментом допущення професійної помилки страхувальником – аудитором або аудиторською фірмою, фактом заподіяння шкоди третім особам – клієнтам аудитора або аудиторської фірми, моментом її фактичного виявлення та остаточним визначенням розміру збитків. Така часово-просторова розірваність страхового випадку істотно ускладнює як процес оцінки ризику, так і формування страхових резервів.

Ще однією характерною рисою страхування професійної відповідальності аудитора є переважання досудових способів врегулювання претензій. Така практика обумовлена прагненням страхувальників – аудиторів та аудиторських фірм – уникнути публічного розголошення фактів професійних помилок і, як наслідок, мінімізувати репутаційні втрати. Водночас подібний підхід нерідко суперечить інтересам страховиків, що надають послуги із страхування відповідальності як третіх осіб, так і страхування професійної відповідальності, які, як правило, віддають перевагу судовому розгляду спорів, оскільки це дозволяє більш обґрунтовано оцінити обсяг відповідальності та, в окремих випадках, зменшити розмір страхових виплат. У результаті формується обмежений страховий ринок, який характеризується високими тарифами та жорсткими умовами страхування.

Отже, страхування професійної відповідальності аудитора – це вид страхування відповідальності, що має за мету захистити права та інтереси фізичних та юридичних осіб – клієнтів аудиторів та аудиторських фірм та третіх осіб – від невиконання або неналежного виконання ними своїх професійних обов'язків при наданні аудиторських послуг (страхових випадків), визначених договором страхування професійної відповідальності аудитора або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати особами, які здійснюють професійну діяльність (аудитором або аудиторською фірмою), страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

Виходячи з цього визначення ознаками страхування професійної відповідальності аудитора є:

1) сукупність відносин, в яких беруть участь страховик, який має ліцензію на здійснення страхування професійної відповідальності аудитора і страхувальник – особа, яка здійснює професійну аудиторську діяльність – аудитор або аудиторська фірма, та завжди присутня третя особа, на користь якої здійснюється цей вид страхування, а саме: вигодонабувач – особа, яка є споживачем аудиторських послуг та/або особа, життю, здоров'ю та/або майну, якої була завдана шкода внаслідок невиконання або неналежного виконання страхувальником своїх професійних обов'язків (аудиторської діяльності);

2) вказані відносини завжди виникають з приводу відносин захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб – клієнтів страхувальника – аудитора або аудиторської фірми – від невиконання або неналежного виконання особами, які здійснюють професійну діяльність, своїх професійних обов'язків при наданні аудиторських послуг (страхових випадків);

3) страхові випадки, повинні бути визначені договором страхування професійної відповідальності аудитора або чинним законодавством;

4) виплата страховиками страхового відшкодування здійснюється за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати особами, які здійснюють професійну діяльність (страхувальниками – аудиторами або аудиторськими фірмами) страхових премій (страхових платежів, страхових внесків) та доходів від розміщення коштів цих фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

Виділивши ознаки страхування професійної відповідальності аудитора, ми дійшли висновку, що цей вид страхування переслідує основну мету – захистити інтереси споживачів професійних аудиторських послуг на випадок завдання їм шкоди особами, які здійснюють професійну діяльність – аудиторами або аудиторськими фірмами – внаслідок невиконання або неналежного виконання ними своїх професійних обов'язків при наданні аудиторських послуг, тобто допущення ними професійних помилок.

Проте з іншого боку страхування професійної відповідальності аудитора захищає права та інтереси самого страхувальника – особи, яка здійснює професійну діяльність – аудитора або аудиторської фірми, у зв'язку із необхідністю відшкодувати, завдану третім особам, шкоду внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх професійних обов'язків із надання аудиторських послуг.

Висновки. Отже, страхування професійної відповідальності аудитора – це вид страхування відповідальності, що має за мету захистити права та інтереси фізичних та юридичних осіб – клієнтів аудиторів та аудиторських фірм та третіх осіб – від невиконання або неналежного виконання ними своїх професійних обов'язків при наданні аудиторських послуг (страхових випадків), визначених договором страхування професійної відповідальності аудитора або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати особами, які здійснюють професійну діяльність (аудитором або аудиторською фірмою), страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством.

Метою страхування професійної відповідальності аудитора є не тільки захист прав та інтересів осіб, яким може бути завдана шкода, тобто клієнту аудитора або аудиторської фірми, а й захист прав та інтересів самого аудитора або аудиторської фірми, оскільки, зазначені особи, що здійснюють професійну аудиторську діяльність (страхувальники), намагаючись захистити свої права та інтереси, зберегти свої грошові резерви та ділову репутацію вдаються до страхування своєї професійної відповідальності та укладають договір страхування професійної відповідальності аудитора.

З урахуванням практики законодавства іноземних держав та вимог сучасного українського суспільства, а саме: фізичних та юридичних осіб – клієнтів аудиторів та аудиторських фірм, доцільно впровадити зміни до чинного законодавства України з питань здійснення аудиторської діяльності щодо обов'язкового страхування саме професійної відповідальності аудитора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кобко Р.В. Удосконалення механізму страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами. *Господарське право і господарський процес*, № 3. 2023. DOI 10.32782/2663-5666.2023.3.5. https://pp-law.in.ua/archive/3_2023/5.pdf.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.
4. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320>.
5. Слюніна Т.Л., Лихачова Т.С. Особливості страхування професійної відповідальності аудиторів в Україні та в зарубіжних країнах. *International Electronic Scientific Journal "Science Online". Економічні науки*. 2020. <https://nauka-online.com/wp-content/uploads/2020/07/Сlyunina-Lihachova.pdf>.
6. Файєр О.А. Поняття та умови настання професійної відповідальності аудитора. *Аналітично-порівняльне правознавство*, Том 1 № 1 (2026). 2026. С. 346-350. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.54>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 4.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026

© Файєр О.А., Чернишова Л.О., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0